

KÁROLYI BÉLA ANDRÁS:

Nemzetközi kitekintés

A nemzetközi jog általában, de az egyes nemzetközi szerződések közvetlenül se nem tilalmazzák az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását, se nem bátorítanak az ilyen büntetés alkalmazására. A nemzetközi jog a büntető hatalom gyakorlását hagyományosan az állami felségjog részének tekinti.

A huszadik század közepétől az európai hagyományokból táplálkozó, európai mintára létrejött jogrendszerrel rendelkező államok - a kontinentális mintát követő államokon kívül ideértve az angolszász típusú jogi hagyományokat őrző országokat is - jogalkotási mozgásterét egyre inkább behatárolják bizonyos, az emberi jogok közös minimumát rögzítő, s a csatlakozó államok jogfejlődésének ily módon keretet adó egyezmények, szervezetek. Most tehát érdemes megvizsgálni, hogy mely nemzetközi szervezetek, egyezmények, esetleg szokásjogi szabályok lehetnek irányadók témánk szempontjából; tehát hogy van-e olyan szervezet vagy egyezmény, amely döntően befolyásolhatja a magyar büntető jogalkotást, ezen belül is az életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozó szabályozást s ha igen, akkor mely irányba.

Úgy gondolom, hogy három nagy szervezet, s ezek egyezményei jöhetnek szóba; ez a három az ENSZ, az Európa Tanács, valamint az Európai Unió.

Magyarország e három szervezet közül egyedül az EU - nak nem tagja, így jogrendjének többnyire még nincs is közvetlenül kötelező ereje hazánkra nézve, ám mivel ennek a szervezetnek kíván a leginkább tagja lenni, ezért jogrendszerét - értelemszerűen - a lehető legtöbb ponton szeretné közelíteni a tagállamokéhoz.

Az Európai Unió az Európai Gazdasági Közösségekből az 1991 - ben aláírt Maastrichti Alapszerződéssel létrehozott nemzetközi szervezet. Az EGK, melyet 1950 - ben a Római Szerződéssel hoztak létre a tagállamok, eredetileg csupán a gazdasági együttműködés szorosabb, tehát olajozottabban működő formáját hivatott szolgálni, ám mára csupán egy - jóllehet a legfontosabb - alappillére az Uniónak. A másik két pillér a közös kül- és biztonságpolitika, valamint a bel- és igazságügyi együttműködés. Ezek közül témánk szempontjából az utóbbinak van jelentősége, hiszen a tagállamok közti büntetőjogi együttműködés formáit itt szabályozzák. *"A vonatkozó rendelkezéseket a TEU (Treaty on European Union) K-K9 cikkei határozzák meg. A célkitűzés körébe eső területekhez tartozik a menekültügy, a bevándorlási szabályok, a kábítószer-függőség és a nemzetközi gazdasági bűncselekmények elleni harc, a polgári és büntető ügyekben történő bírósági együttműködés, a vámügyi együttműködés, valamint a terrorizmus megelőzésére irányuló rendőri intézkedések összehangolása."*⁶² Azonban, a polgári, azon belül is elsősorban a kereskedelmi jogi harmonizációval ellentétben a büntetőjog

⁶² Walter Cairns: Introduction to European Union Law (CO_NEX Könyvkiadó Kft., 1999) 11. p

területén a tagállamok mintha lényegesen erősebben ragaszkodnának szuverenitásukhoz. Ez alapján joggal gondolhatjuk, hogy a közeljövőben nem kell számítanunk a némelyek által jövendőt "Európai BTK" megjelenésére, s egyhamar arra sem, hogy olyan jelentős eredmények szülessenek az európai büntetőjogi harmonizáció terén, melyek arra kényszerítenék a jogalkotót, hogy a szankciórendszer konformitása, esetleg Uniós csatlakozásunk érdekében bizonyos büntetésekről lemondjon, ellenben másokat a büntetési rendszer részévé tegyen.

Hazánk az ENSZ tagja, így rá is vonatkoznak az ENSZ – égisz alatt kötött nemzetközi egyezmények. Az ENSZ azonban – az EU – val ellentétben – olyan szervezet, amely működése központi kérdésének az emberi jogok érvényesülését, illetve ennek ellenőrzését tekinti. Így tehát egyezményei, melyek az állam és az egyén viszonyát szabályozzák, a büntető jogalkotás területén is fontos kötelezettségeket rónak a részes államokra. A mi szempontunkból ezek közül az **Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata** részletes, ám kissé megkésett, 1966 – ban kelt kifejtése, a **Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya** a legfontosabb, melyet itthon még- inkább megkésve, 1976 – ban vált a belső jog részévé. Ennek az Egyezségokmánynak két cikke van, amely témánk szempontjából lényeges lehet; a 7. Cikk, és a 10. Cikk 3. Pontja.

A 7. Cikk így szól: *"Senkit sem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni."* Ez a mondat az a mondat, melyet büntetőjogi szankciók alkalmazhatósága avagy alkalmazhatatlansága kapcsán a legtöbbet

szoktak idézni a jogirodalomban, s a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés bevezetését megelőző, valamint az azt követő viták, illetve különböző álláspontok kifejtése során is sokszor elhangzott érv gyanánt. Ugyanakkor ennek a mondatnak a szövege gyakorlatilag szóról-szóra megegyezik az Európa Tanács égisze alatt 1950 – ben aláírt **Egyezmény az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok Védelméről** elnevezésű egyezményének 3. Cikkével. Hogy ez számunkra miért lehet érdekes, arra a későbbiek során részletesebben ki fogok térni.

A másik érdekes hely, a 10. Cikk így hangzik: *"A büntetésvégrehajtási rendszerben olyan bánásmódot kell alkalmazni, melynek alapvető célja az elítéltek megjavítása és a társadalomba való beilleszkedésük elősegítése."* Nos, valóban be kell látni, hogy ezt a büntetésvégrehajtási célt a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés nem tudja betölteni. De hát valójában akarja-e? Szükségszerű-e, hogy minden típusú büntetésnél ugyanaz legyen a büntetésvégrehajtás célja? Azt gondolom, hogy nem; a büntetésvégrehajtás célja ugyanis nem lehet önmagáért való, hanem kizárólag a büntetési célok függvényében lehet meghatározni. Így tehát a különböző okból kiszabott, különféle célú büntetések végrehajtásának célja különböző kell hogy legyen; arról nem is beszélve, hogy az a szemlélet, amely csak célbüntetéseket tud elképzelni, tehát elsősorban célorientált, legalábbis vitatható, sőt bizonyos büntetések vonatkozásában mindenképpen meghaladottnak mondhatjuk. Mivel pedig egyértelmű, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés célja nem lehet *"az elítéltek (...) társadalomba való beilleszkedésük elősegítése"*, ezért

valószínűsíthető, hogy az ENSZ Egyezségokmány idézett részlete sem erre a büntetésfajtára vonatkozik. Erre vonatkozóan példa gyanánt elég megvizsgálni az Egyezségokmányt szintén aláíró USA- ban alkalmazott büntetések egy jelentős részét, hogy vajon mennyiben felelnek meg a fenti kritériumnak?!

Az Európa Tanács tagjai 1950- ben írtak alá egyezményt **Egyezmény az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok Védelméről** címmel. Magyarország 1993- ban, mintegy 50 évvel az aláírása után csatlakozott ehhez az egyezményhez, melynek mostanra már 11 kiegészítő jegyzőkönyve van. A legfontosabb kérdés a nemzetközi vonatkozásúak közül, hogy vajon kiállná-e az ennek az egyezménynek való megfelelés próbáját a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés? Ez azért lényeges merthogy az a megállapítás, miszerint a nemzetközi jog sem közvetlen, sem közvetett formában nem tiltja az életfogytig tartó szabadságvesztés – büntetést, e büntetésnek a hagyományos válfajára vonatkozik; arra, amikor a törvény bizonyos időtartam kiállása után lehetővé teszi az elítélt feltételes szabadságra bocsátását Erre azonban jelenleg nem kaphatunk érdemi választ, ugyanis eddig még sem az Emberi Jogok Európai Bizottsága, sem pedig a Bíróság elé nem került még ilyen tárgyú panasz, aminek az oka talán abban keresendő, hogy az egyezményekben részes államokban a magyar tényleges életfogytiglannak megfelelő büntetés nem létezik. Annyi mindenesetre megállapítható a hasonló tárgyú panaszokból, hogy legtöbbjük az **Egyezmény az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok Védelméről** (a továbbiakban: Egyezmény) 3. cikke, a kínzás és embertelen bánásmód tilalmával kapcsolatban szövezték beadni.

Ez így szól: *“ Senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.”*

Ezzel kapcsolatosan két érdekességre is utalni kell. Az egyik, hogy ugyanez a szöveg szinte szóról-szóra megtalálható a Magyar Alkotmány 54.§ - ának (2) bekezdésében: *“Senkit sem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni, és különösen tilos emberen a hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletet végezni.”*, tehát, amennyiben valakiben ez a büntetési nem emberi jogi aggályokat vet föl, akkor ezekkel az aggályokkal célszerű mindenekelőtt az Alkotmánybírósághoz fordulni. Mivel azonban ez -tudtommal - eddig még nem történt meg, úgy vélem, korai még egy esetlegesen az Emberi Jogok Európai Bíróságához benyújtott kérelem sorsáról beszélni. Az különben is érdekes jogi helyzetet teremtené, ha az Emberi Jogi Bíróság, és az Alkotmánybíróság egymással ellentétes tartalmú döntést hozna ugyanazon szövegrész alapján, aminthogy az is, ha az Emberi Jogi Bíróság azelőtt nyilvánítaná az Egyezmény szövegével ellentétesnek ezt a büntetésfajtát, hogy az Alkotmánybíróság egyáltalán foglalkozott volna a kérdéssel.

A másik érdekesség, ami följebb már szóba került, az, hogy az Egyezmény 3. Cikke viszont szóról-szóra megegyezik a **Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya** (a továbbiakban: Egyezségokmány) 7. Cikkével, ami annyiból érdekes, hogy ennek kapcsán egy harmadik – esetleg szintén eltérő – értelmezési módra nyílik lehetőség. Erre utaló jel lehet, hogy az ENSZ Közgyűlése 1984 december 10.- én egyezményt fogadott el, melyben megkísérlik a kínzás kifejezést meghatározni, és ez a

definíció sok tekintetben szűkíti a kínzás fogalmának alkalmazási körét. Az Emberi Jogi Bizottsága és Bírósága gyakorlata ugyanakkor mintha inkább a fogalom kitágító értelmezése mellett tenné le a voksát. Az a tény, hogy az ENSZ nem a kiterjesztő álláspont mellett foglal állást, korántsem meglepő, ha belegondolunk, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsának több tagja is alkalmazza nemhogy a tényleges életfogytiglant, de még a halálbüntetést is. Az Amerikai Egyesült Államokban ugyanis nem számít kirívónak a nagyon hosszú idejű, sokszor határozatlan tartamú szabadságvesztés sem. Épp ezért nem is valószínű, hogy az ENSZ egyhamar megváltoztassa ezzel kapcsolatos álláspontját, hisz ezzel az egyik legbefolyásosabb, legnagyobb nettó befizető tagja érdekeit sértené.

Mindezekkel együtt érdemes megnézni, konkrétan mit is jelent az, hogy az Emberi Jogi Bizottság kitágítja a szöveg értelmezését?

Az ítéletekből nem derül ki, hogy az a büntetés, amikor az elítéltnak reménye sincs a szabadulásra, vajon beleütközik -e ebbe a cikkbe. Annyi azonban biztos, hogy a Bizottság egy 1969-ben hozott döntésében világossá tette, hogy a 3. cikket úgy kell értelmezni, hogy az ott használt fogalmak kiterjednek „*lelki szenvedésnek az általi okozására is, hogy szorongásos, illetőleg stressz-állapotot hoznak létre nem fizikai sérelemokozás útján*”. Arra a kérdésre, hogy a 3. Cikk megsértésének feltétele -e, hogy a fizikai vagy lelki fájdalmat okozó személynek kifejezett szándéka legyen szenvedés okozása, a bizottság és a bíróság kezdetől nemleges választ adott. Számos olyan üggyel foglalkoztak Strasbourgban, melyben már a panaszból nyilvánvaló volt az, hogy a hatóságok egyáltalán nem a lelki fájdalom,

szenvedés okozásának céljából jártak el úgy, ahogy eljártak. Hogy néhány példát is említsek: egy országból történt kiutasítás a baráti, rokoni körtől elszakítás miatt, elítélt személy rabruhában és bilincsben történt végigvezetése szülőfaluja főutcáján, stb.⁶³ Ha viszont ez ki lett mondva, akkor – analógia alapján - az is lelki szenvedést okozhat, ha az elkövetőt nyilvános helyen, más emberek szeme láttára tetten érik, valamint az is, ha a vádlottak padjára kell ülnie, míg például a bíróság kényelmes székekben foglal helyet. A sor folytatható, ám az nyilvánvalóan látszik, hogy ez a fajta gondolkodásmód zsákutcába vezet. Mindazonáltal ezek a meghatározások a tényleges életfogytiglani büntetés és a 3. Cikk összefüggésének vizsgálatánál azért érdemelnek figyelmet, mert bár nyilvánvalóan nem azért ítélnék valakit életfogytig tartó szabadságvesztésre, hogy neki lelki szenvedést okozzanak, ám a strasbourgi szervek gyakorlatát figyelembe véve nem kizárt az sem, hogy bizonyos körülmények esetén megállapítsák: az elítélt a 3. Cikk által tilalmazott kegyetlen büntetés áldozata.⁶⁴ Itt azonban nagyon komoly, és messzire vezető kérdések merülnek föl. Hiszen ezek alapján – megint csak analógia segítségével - azt is kijelenthetjük, hogy minden szabadságelvonással járó, sőt, bármely büntetés óhatatlanul lelki szenvedéssel jár, mivel a társadalom rosszallását hivatottak kifejezni. Ez az értelmezés, ha elfogadjuk a kínzás fogalmának egyre parttalanabb kiterjesztését, óhatatlanul szembekerül magával a büntetéssel, (a büntetés fogalmával és gyakorlatával egyaránt) amely pedig

⁶³ Bán Tamás: A tényleges életfogytiglani büntetés és a nemzetközi jogi egyezmények, Fundamentum, 1998 / 4

⁶⁴ Bán Tamás: i.m.

kétséget kizárólag a büntetőjog központi eleme, lényege. És, bár inkább kapcsolódik a büntetéselméletéről szóló részhez, mégis ide tarozónak érzem Szabó professzor úr világos és tömör értékelését, mely szerint: „A büntetőjog alapkategóriája a büntetés.”⁶⁵ Azt pedig kifejezetten a humanitás álarcája mögé bújó, szemforgató álláspontnak tartom, hogy a büntetésből valami olyasmit csináljunk, amelynek valójában semmi köze a fogalom lényegéhez, társadalmi funkciójához, sőt, ellentétes azzal. Valóban, a büntetés végrehajtása során nem szabad kínozni senkit sem. Azonban az, hogy az elítélt számára a büntetés kiállása óhatatlanul bizonyos lelki gyötrelmeket okoz, véleményem szerint semmiképp sem tekinthető külön többletbüntetésnek; az ugyanis a büntetés természetes velejárója, mellyel talán érdemes lehet képzeletben szembeállítani a sértett, tehát a bűncselekmény áldozata lelki gyötrelmeit.

Ebből a kis fejtegetésből úgy vélem világosan következik tehát, hogyha a kínzás fentebb kifejtett tilalmából szeretné bárki is levezetni a tényleges életfogytiglan elvi és abszolút tilalmának tételét, az igen veszélyes vizekre evezne; tudniillik az egész büntetési rendszer alapját is megkérdőjelezné ezáltal.

A fentiek alapján úgy tűnik, hogy sem a nagy nemzetközi szervezetek keretében kötött egyezmények, sem ezen szervezetek illetékes bizottságai, bíróságai nem képviselnek egységes álláspontot a kérdésben; vélhetőleg arra az álláspontra helyezkednek, hogy ezek szerint bizonyos keretek közt – ilyen áthághatatlan tilalom például a halálbüntetés

tilalma – az államok belső jogába, a nemzeti jogalkotás kompetenciájába utalják a büntetőjogi szankciórendszer felépítését.

Ezért viszont, no meg azért, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés összetett problémáját a lehető legszélesebb összefüggésrendszerben vizsgáljuk, célszerűnek látszik megvizsgálni a világ, de főleg Európa néhány országában létező szabályozást, illetve az ezen országokban folytatott gyakorlatot.

Az életfogytig tartó szabadságvesztés a világ legtöbb országában létezik. Mindazonáltal van néhány állam, amely a közelmúltban áttért a határozott tartamú büntetések kizárólagos alkalmazására. Ilyen ország például Brazília, Norvégia, Portugália és Spanyolország.

Ha azonban eltekintünk ettől a néhány országtól, akkor azt látjuk, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés szempontjából a világ országai három fő csoportba sorolhatók.⁶⁶

a.) Az első csoportba azok az országok tartoznak, melyekben az életfogytiglan a halálbüntetés mellett, mint „kiszegítő büntetés” létezik. Az ide tartozó országok közül a legjelentősebb Japán, Törökország, de az USA legtöbb államában szintén párhuzamosan létezik ez a két igen súlyos büntetési nem, valamint ebbe a csoportba tartozott a rendszerváltás előtt a közép-kelet európai, volt szocialista országok közül az NDK és Magyarország. (A „Béketábor” többi

⁶⁵ Szabó András: Büntetőpolitika és alkotmányosság, Jogtudományi Közlöny, 1995. Szeptember, 422.o.

⁶⁶ Dr. Nagy Ferenc : Az életfogytig tartó szabadságvesztés – büntetésről (Európai áttekintés alapján) In: ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS – EMLÉKKÖNYV Dr. Cséka Ervin egyetemi tanár születésének 70. és oktatói munkásságának 25. évfordulójára, 1992, Szeged (377-398. o.)

országa a halálbüntetést ismerte, ám az életfogytiglant nem. Sőt, mint erről másutt már volt szó, Magyarországon is volt egy időszak, 1961 és 1971 között, amikor az életfogytiglan nem szerepelt a büntetési rendszerben.) nyugat – európa egyes országai is sokáig fenntartották maguknak a jogot, hogy háborús helyzetben visszaállítsák a halálbüntetést – az életfogytiglan mellett.

b.) A második csoportba azok az államok tartoznak, amelyek a halálbüntetést ismerik ugyan, ám az életfogytig tartó szabadságvesztést nem. Ezt a megoldást követte tehát a volt szocialista országok többsége.

c.) „A nyugat – európai országokra, valamint a rendszerváltást követően a volt szocialista országokra egyaránt a halálbüntetés eltörlése és az életfogytig tartó szabadságvesztés valamely formájának az alkalmazása a jellemző. Ám ezen túlmenően, a részletes szabályokat, valamint a feltételes szabadságra bocsátást tekintetve szinte minden országban más és más megoldást alkalmaznak.

Mivel azonban Magyarország, amint az feljebb már szóba került, mihamarabb szeretne csatlakozni az Európai Unióhoz, ezért is tűnik célszerűnek, hogy fejtegetésünket Európára szűkítsük.

Az EU tagállamok közül Nagy-Britannia rendelkezik a legnagyobb életfogytiglanos populációval; Anglia-Wales és Skócia egyedül több ilyen elítélttel bír, mint a többi nyugat-európai ország együttvéve, így a brit gyakorlat talán a legszigorúbb referenciaországok közül. Angliában 1957-ig amennyiben a jury a vádlott bűnösségét murder-ben (emberölés) állapította meg, a bíró számára kötelező volt kiszabni a

halálbüntetést. 1957-től már csak a capital murder (főbenjáró emberölés) eseteiben szabhattak ki halálbüntetést. 1965-ben azután az Abolition of Death Penalty Act című törvény eltörölte a halálbüntetést, helyette pedig a kötelezően kiszabandó életfogytig tartó szabadságvesztést vezette be. Azóta is ez a legsúlyosabb büntetés, melyből feltételes szabadságra bocsátással lehet szabadulni. A feltételes szabadságra bocsátásnak két fajtája létezik: a „Remission” a határozott tartamú szabadságvesztéseknél, és a „Parole”, amelyet a Parole Board javaslata alapján diszkrecionális jogkörben gyakorol a Home Secretary (ami a magyar igazságügy illetve belügyminiszter ottani megfelelője). Hivatalos statisztikai számítások szerint átlagban 12 évi szabadságvesztést töltenek börtönben azok, akiket életfogytiglanra ítélték, kivételek persze vannak, mégis igen alacsony azoknak a száma, akik 20 vagy annál több évet töltenek ténylegesen börtönben. Ez általában azoknak az esetében fordul elő, akik rendőrrel vagy kisgyermekkel szemben, szexuális indítékból, szadisztikus motivációból, fegyver alkalmazásával követik el, vagy terrorcselekmény közbeni emberölés büntetést valósítják meg. Az emberölés ezen minősített eseteiben viszont 20 évben határozzák meg a minimumot. 1986-ban összesen egy olyan elítélt volt Angliában, aki 25 éve ült börtönben; a legtöbben, 16-an azok voltak, akik 9 éve ültek már, mikor a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége először merült föl. Az életfogytiglanra ítélt és szabadlábra helyezett személyek Angliában életük végéig feltételes szabadságon maradnak.⁶⁷ Az életfogytig tartó

⁶⁷ Dr. Kelemen Ágnes: "A halálbüntetés eltörlése és az életfogytiglani szabadságvesztés gyakorlata

szabadságvesztés átlagos tartama emelkedést mutat: 1982- ben 10,2 év volt, 1994- ben pedig 15⁶⁸.

Az európai jogfejlődés szempontjából szintén nagy jelentőséggel bíró Franciaországban szintén az életfogytig tartó szabadságvesztés a kiszabható legsúlyosabb büntetés, 1981 óta, mikor is eltörölték a halálbüntetést. A halálbüntetés visszaállításának gondolatát időről- időre felmerül Franciaországban, ám ez az uralkodó jogfelfogás szerint összeegyeztethetetlen volna a modern európai jogállamiság követelményeivel. Az 1992. július 22-i törvények kimondják, hogy az elítélteknek le kell tölteniük egy ún. „biztonsági időszakot” (période de sûreté) mely alatt semmiféle kedvezményben nem részesíthetők; ez az időszak életfogytig tartó szabadságvesztés esetén 18 év volt, ám az esküdszék vagy a bíróság azt is elrendelheti, hogy ez az időszak 22 évig tartson. Az 1992-93. évi növekvő bűnözési mutató és az elkövetési módok egyre kegyetlenebbé válása következtében 1994-ben újabb szigorításokat vezettek be. Ezek szerint az előre megfontolt szándékkal elkövetett emberölés gyilkosságnak minősül, és eleve életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő. Azonban ha az áldozat 15 évnél fiatalabb és a gyilkosságot nemi erőszak, kínzás vagy barbár tett előzi meg vagy követi, akkor az esküdszék külön határozattal 30 évre felemelheti a biztonsági időszakot. A büntetés-végrehajtási bíróság az elítéléstől számított 30 év elteltével megvizsgálhatja

az elítélt társadalomra való veszélyességének aktuális mértékét. Az állásfoglalás után a Semmitőszék öt magisztrátusából álló speciális bizottsága határoz arról, hogy a büntetés letöltöttnek tekinthető -e, ám a büntetés-végrehajtási bírónak ez a kezdeményezés nem kötelessége, csupán lehetősége.⁶⁹

Olaszország az az európai ország, amelynek büntetőtörvénye a leghosszabb minimálisan letöltendő szankcióidőt írja elő. A feltételes elbocsátást 1962- ben vezették be. Ez eredetileg legalább 28 év letöltését írta elő előfeltételnek, ám az 1986. évi 663.számú törvény a minimálisan letöltendő 28 évet 26- ra csökkentette, ám még így is kirívóan szigorúnak számít Európában az olasz szabályozás.⁷⁰

Németországban 1949- ben törölték el a halálbüntetést, s azóta a legsúlyosabb kiszabható büntetés az életfogytig tartó szabadságvesztés. Ugyanakkor a Btk. nem csak fakultative, hanem abszolút is fenyeget a legsúlyosabb büntetéssel; amely kötelezően előírt a gyilkosság és a népirtás esetén. A gyakorlatban döntően a gyilkosság elkövetőire szabták ki, például 1986- ban 83 életfogytiglanra ítéltből 82 esetben ez volt az ok. Korábban az elítéltek csak kegyelmi úton szabadulhattak, ám, részben a tartományonként eltérő gyakorlat miatt, a szövetségi alkotmánybíróság kimondta, hogy bár maga a büntetési nem nem ellentétes az alkotmánnyal, ám konkretizálni kell a szabadon bocsátás gyakorlatát, valamint hogy a legsúlyosabb büntetésnek ténylegesen az

Angliában" c. cikk alapján In: Magyar Jog 1991/1. szám

⁶⁸ Huszár László: Az életfogytiglani szabadságvesztés helyzete és perspektívái hazánkban és egyes más országokban In.: Bv. Szakkönyvtár, 1997. 2.sz.(A büntetés-végrehajtás néhány problémája a kutatások tükrében)

⁶⁹ A Magyar Köztársaság franciaországi nagykövetsége tájékoztatása alapján

⁷⁰ Nagy Ferec: Nemzetközi kitekintés az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés végrehajtásáról In: Börtönügyi Szemle 1991. évi 4. szám

élet végéig történő végrehajtása nem megengedhető; szükséges a szabadság reménye. A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét 15 év büntetési idő letöltését követően adta meg, az elítélt kedvező szociális prognózisa esetén

Ausztóriában 1950 óta a halálbüntetést a rendes büntetőeljárás keretében az életfogytig tartó szabadságvesztés váltotta föl, s 1968 óta semmilyen bűncselekményre sem lehet kiszabni. Az osztrák Btk. csak egyetlen esetben, a népirtás bűncselekményénél írja elő kötelezően az életfogytig tartó szabadságvesztést, egyéb esetekben alternatív fenyeget a 10 évtől 20 évig terjedő határozott tartamú szabadságvesztés mellett.⁷¹ Ausztóriában az életfogytig tartó szabadságvesztésből 15 év eltelte után lehet feltételesen szabadságra kerülni.

A portugál, a spanyol vagy a norvég büntetőjogban viszont – eltérően a többi európai országtól – kizárólag határozott időtartamú szabadságvesztési rendszer érvényesül.

Portugália ezért, bár nincs ezzel egyedül, speciálisnak mondható, mivel itt egyáltalán nem ismerik az életfogytig tartó szabadságvesztést. Kirívóan hamar, már 1867-ben eltörölték a halálbüntetést, (bár az állam elleni, illetve a katonai bűncselekményekre csupán 1977-ben), sőt 1884-óta már az életfogytig tartó szabadságvesztés sem szerepel a büntetőtörvénykönyvükben. A jelenleg hatályos, 1982. évi büntetőtörvénykönyv szintén nem ismeri az életfogytig tartó szabadságvesztést sem, mivel az szerintük "szörnyű és szükségtelen" büntetés. A határozott időtartamú

szabadságvesztések közül 20, bizonyos esetekben 25 év a kiszabható maximum, ám a szabadon bocsátáshoz a kiszabott büntetési idő felének, azaz 10, illetve 12 és fél évnek kell eltelnie. Ez azonban nem csak Európában, hanem a világon is meglehetősen rövid időnek számít.⁷²

Spanyolországban az életfogytig tartó szabadságvesztést 1928-ban, tehát hamarabb törölték el, mint az 1978-ban, alkotmánymódosítással eltörölt halálbüntetést. Ugyanakkor az ő büntető törvénykönyvükben is található hosszú idejű szabadságvesztés, ám ez határozott időtartamú, s kirívóan súlyos; leghosszabb tartama 30, kivételes esetekben 40 évig is terjedhet, ám ugyanakkor egy érdekes jogintézmény révén mégis lerövidíthető: a spanyol Btk. 100. Cikke szerint két teljesített munkanap után egy nap büntetést el lehet engedni. Ez a rendszer ugyan egyfelől humánusnak tűnik, másrésztől azonban súlyos ellentmondásban van a tettarányos büntetés elvével: ugyanis a büntetőjogi büntetés alapját képező tett- től független tényezőket visz bele a büntetés mértékének meghatározásába.⁷³

Norvégiában a halálbüntetés kiiktatása után a legsúlyosabb büntetés az életfogytig tartó szabadságvesztés lett, melyet egy esetben kötelezően ki kellett szabni: ez az eset a királygyilkosság esete volt, ám az 1981. évi büntető törvény megszüntette és határozott tartamú szabadságvesztéssel helyettesítette, melynek maximuma 21 év lehet.⁷⁴

⁷¹ Nagy Ferenc: Az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésről, In: Cséka- emlékkönyv

⁷² Fantoly Zsanett: A Portugál büntetési rendszer, In: Jogtudományi Közöny, 1999. 7-8. Sz.

⁷³ Nagy Ferenc: Az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésről, In: Cséka emlékkönyv

⁷⁴ Nagy Ferenc: i.m.

Ebből a kis külföldi kitekintésből annyi mindenesetre látszik, hogy Európában közel sincsen egységes szabályozás az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását, illetőleg a feltételes szabadságra bocsátás jogintézményét illetőleg. Talán az is látható, hogy a legtöbb európai jogrend az úgynevezett "humanizálódás" (bár ennek valódisága sok szempontból megkérdőjelezhető) irányába változik, ez annak ellenére is igaz, hogy az utóbbi évek megnövekedett bűnözési hulláma, valamint a társadalmakat mindig izgalomban tartó kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekmények miatt a büntetőjogi "szigorítás" kérdése sok helyütt a társadalmi és a tudományos viták keresztútjában áll.

Annyi azonban biztos, hogy olyan szigorú szabályozás mint Magyarországon, sehol Európában nem található. Azonban ez nem feltétlenül értékítélet? Hiszen nem biztos, hogy a magyar szabályozás vakvágány. Hiszen megemlíthető akár a Portugál példa is, mint ellenkező véglet, ahol nincs meg a bíróság lehetősége arra, hogy valóban a tett súlyához arányítson, mivel a ténylegesen letöltendő szabadságvesztés időtartama szinte azt lehet mondani, hogy maximálva van 10, illetve 12 és fél évben, és nincs olyan büntetés, amely miatt lényegesen többet kellene letöltenie annak az elítéltnak, aki jó magaviseletet tanúsít a büntetés végrehajtása során, illetve jó a prognózisa. Ez a szabályozás pedig teljes mértékben ellentmond a tettért való arányos felelősségen alapuló büntetés eszméjének, ezáltal pedig véleményem szerint igazságtalan. Emellett, ezzel párhuzamosan, igaz hogy nem az ilyen nagy tárgyi súlyú bűncselekményekre, ám sok helyütt felbukkan az alternatív büntetések eszméje is, ám pont a nagy tárgyi súlyú bűncselekményekre még eddig senki nem talált ki megfelelő

alternatívát az életfogytig tartó, illetőleg a hosszú időtartamú szabadságvesztésekre. Addig pedig, amíg ez a kérdés még eldöntetlen mind elméletileg, mind pedig empirikus-tudományos szinten, nem hiszem, hogy egy államnak – szuverenitását feladva – feltétlenül rögtön igazodni kellene az éppen uralkodó, divatos paradigmához. A kérdés persze az is, hogy ennyi különállást el tudnak-e még viselni az EU tényleges életfogytiglant nem ismerő tagállamai. Ez ma még nem eldönthető, ám ha összehasonlítjuk az európai rendszert azzal, hogy az Egyesült Államokban, annak ellenére, hogy sokkal szorosabb formában működő államszövetség, még sincs összhang a tagállamok között még abban az alapvető kérdésben sem, hogy kiiktassák-e a halálbüntetést, vagy alkalmazzák, akkor joggal gondolhatjuk, hogy ennyi különállást a rendszer képes, és egy jó darabig még képes is lesz elviselni.